

ZAMONAVIY KOREYS TILIDA ISH JOYIDA RASMIY SALOMLASHISH VA XAYRLASHISH NUTQ ETIKETI FORMULALARI

Jo'rayeva Niginabonu Umirzoq qizi

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti 1-bosqich magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada koreys tilida ish joyida qo'llaniladigan salomlashish va xayrlashish nutq etiketi formulalari, koreys madaniyatining bir qismi bo'lgan tazm qilishning besh ko'rinishdagi turlari, koreys va o'zbek xalqlarining salomlashish odobi yoshga, sharoitga, mavqega, marosimlarga ko'ra turli shakllanishi, koreyscha salomlashish konfutsiychilik ta'limotiga asoslanganligi haqida yoritildi. Shuningdek, kundalik hayotda, rasmiy usuldagi salomlashish, jamoat oldida chiqishda, yuqori martabali odamlar bilan salomlashganda ishlatiladigan salomlashish etiketining ishlatilishi haqida bayon etildi. Xitoy madaniyatining ta'siri mujassamlashgan salomdan so'ng qo'llaniladigan etiket formulalari misoli ko'rsatildi. Shu asosda misollar nutq etiketi formulalari, salomlashish va hayrlashish etiketiga mansub formulalar, rasmiy va norasmiy uslublardagi nutq etiketiga doir misollar va ularning kelib chiqishi haqida bayon qilindi.

Kalit so'zlar: salomlashish, xayrlashish, ish joyi, nutq, etiket, iyeroglif, odob-axloq, murojaat, hurmat, formula, madaniyat, urf-odat, an'ana.

Аннотация: В данной статье формулы приветствия и прощания, используемые на рабочем месте на корейском языке, пять видов поклонов, являющихся частью корейской культуры, приветственный этикет корейского и узбекского народов различаются в зависимости от возраста, обстоятельств, положения, формирования ритуалов, что корейские приветствия основаны на конфуцианском учении. Также было разъяснено использование этикета приветствия, используемого в повседневной жизни, официальных приветствий, публичных выступлений, приветствий с высокопоставленными лицами. Приведен пример этикетных формул, используемых после приветствия,

сочетающих в себе влияние китайской культуры. На этой основе на примерах объяснялись примеры речевого этикета, формулы этикета приветствия и прощания, примеры речевого этикета в формальном и неформальном стилях и их происхождение.

Ключевые слова: приветствие, прощание, рабочее место, речь, этикет, иероглифы, этикет, обращение, уважение, формула, культура, обычай, традиция.

Annotation: In this article, the greeting and farewell speech etiquette formulas used in the workplace in Korean, the five types of bowing that are part of Korean culture, the greeting etiquette of the Korean and Uzbek peoples vary according to age, circumstances, position, rituals formation, that Korean greetings are based on Confucian teachings. It was also explained about the use of greeting etiquette used in daily life, formal greetings, public appearances, greetings with high-ranking people. An example of etiquette formulas used after a greeting that combines the influence of Chinese culture is given. On this basis, examples of speech etiquette, formulas of greeting and farewell etiquette, examples of speech etiquette in formal and informal styles and their origins were explained through examples.

Key words: greeting, farewell, workplace, speech, etiquette, hieroglyphics, etiquette, appeal, respect, formula, culture, custom, tradition.

Barcha madaniy xalqlar o‘zaro insoniy munosabat, muomila va muloqotni salomlashishdan boshlab xayrlashish bilan tugatishadi. Har bir xalqning salomlashish bilan bog‘liq urf-odatlarini bo‘ladi. Salomlashish jarayonida Yevropa xalqlari bir-birlarining o‘ng qo‘llarini siqadilar. Hindistonda salomlashish belgisi sifatida ikki kaftini yuz oldiga juftlashtiradilar, eskimoslar esa salomlashish uchun bir-birlarining burunlarini ishqalaydilar. Qadimgi Xitoyda esa yuqori tabaqa vakillari uchrashganda har biri o‘z o‘ng qo‘li bilan chap qo‘lini siqqan ekan⁵⁴.

⁵⁴ Александр А. Пожмем друг-друга руки. Новая строительная газета, 1992 № 16

Nutq odob-axloq me'yorlarini o'rganish muayyan muloqot harakatida muvaffaqiyatga erishishga qaratilgan amaliy maqsadga aylanadi. Har bir millat nutq odobi o'z madaniyati vakillariga ma'lum talablarni qo'yadi va o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'ladi. Har bir madaniy va lingvistik guruhda salomlashish va iltimos qilishda ma'lum formulalar mavjud.

Salomlashish ham ma'lum bir millatning milliylikini, bir-biriga bo'lgan hurmatni ifodalaydi. Ularning millatidagi hurmatni, shu bilan bir qatorda, milliy mentalitetni ochib berishga ham katta xizmat qiladi.

Koreyada salomlashish odobi joyga, yoshga, sharoitga, mavqega, marosimlarga ko'ra turli shakllarga bo'linadi. Koreyada rasmiy uchrashuvlar, ish muhiti va lavozimga qarab salomlashish va xayrlashish etiketi turli xil ko'rinishda ifodalaniladi. Koreys jamiyatida etiket qoidalari o'zbek etiket qoidalaridan farqli o'laroq, milliy an'analar bilan ham, Konfutsiy axloqining kuchli ta'siri bilan ham belgilanadi.

Yuqorida ta'kidlab o'tganimizdek koreyscha salomlashish konfutsiychilik ta'limotiga asoslanadi. Koreys millati salomlashishganda bosh hamda gavdalarining butun yuqori qismini egib, bukilib ta'zim qilishadi. Ta'zim qilish jarayonida suhbatdoshning yoshi, jinsi, mansabi, mavqeiga qaraladi. Erkaklar qo'llari yonda, erkin holda, ayollar bo'lsa, erkaklardan farqli o'laroq nisbatan ko'proq egilgan holatda ta'zim qilib “안녕하세요? [Annonghaseyo?] “ yoki “안녕하십니까? [Annonghashimnikka?] “ yoki bo'lmasa “안녕? [Annong?]“deb salomlashishadi.

Tazm qilish besh turga bo'linadi: 목례 [Mokrye]) 약례 [Yakrye], 보통례 [Botongrye], 정중례 [Jongjungre], 가장 정중례 [Gajang jongjungre]. Odatda 약 [Yak] tazm usuli (15°), 보통 [Botong] tazm usuli (30°) va 정중 [Jongjung] tazm usuli (45°) dan foydalaniladi. Salomlashish jarayonida qo'llar birlashtiriladi yoki yon tomonga qo'yiladi. Faqat oyoqlarni qimirlatish va qo'llarni berkitish kerak emas⁵⁵.

O'zbek tiliga ham savol sifatida : “Siz tinchlik va osoyishtalikdamisiz? Sizda hammasi joyidami? deb tarjima qilish mumkin. Ushbu salomlashishning ma'nosini

⁵⁵ <https://namu.wiki/w/%EC%9D%B8%EC%82%AC>

tushunish uchun soʻzni iyeroglif shaklida koʻrib chiqish kerak. 安察하세요? [ānnyeonghaeseyeo?] va 安察하십니까? [ānnyeonghaeshimnikka?] Birinchi iyeroglif 安 [ān] tom ostidagi ayolni anglatadi, bu xitoychadan tarjima qilinganda xavfsizlikni anglatadi, ikkinchi iyeroglif 察 [nyeong] ham qalbdagi osoyishtalik va tinchlikni anglatadi. Yagona salomlashish soʻroq shaklida beriladi. Ikkalasi farqi shundaki, birinchisi norasmiy hurmat shaklidagi salomlashish boʻlsa, ikkinchisi esa rasmiy hurmat shaklidagi salomlashishdir. Birinchi salomlashish usuli kundalik hayotda, ikkinchi salomlashish usuli rasmiy muhitda, jamoat oldida chiqishda yoki yuqori martabali odamlar bilan salomlashganda ishlatiladi⁵⁶.

Bundan tashqari, Yun San Xyen oʻzining “Chet ellik talabalarni oʻqitishda nutq odob-axloq qoidalarini oʻrganish” avtoreferatida koreys tilshunosi Mun Gumxyunning “boʻsh nutq etiketi” atamasini qoʻllaydi va uning maʼnosiga quyidagicha taʼrif beradi: “Boʻsh nutq etiketi - bu oʻz adresatiga kamtarligini koʻrsatish uchun rasmiy ifoda yoki harakatlardir”⁵⁷. Boʻsh nutq etiketi misollariga etiket qoidalarining formulalari: “아침 드셨어요? [Achim deussyeyoyo?]” “Nonushta qildingizmi?” “어디 가세요?” [Odi gaseyo?] “Qayerga ketyapsiz?” “어디 가“ [Odi ga?] “Qayerga ketyapsan?” kabilar kiradi.

Umuman olganda yuqoridagi kabi salomlashish – “Assalomu aleykum!” maʼnosi bilan bir xil. Rasmiy nutq etiketi qoidalarining qoliplari shakl jihatidan bir xil, ammo ularning maqsadi va maʼnosi bir-biriga juda yaqin.

Koreyada ish joyida rasmiy salomlashish etiketi kundalik hayotdagi salomlashish etiketidan rasmiy usulda ifodalanishi bilan farq qiladi. Misol uchun oʻzidan yuqori mansab egasi boʻlgan insonlar bilan salomlashayotganda ularda yaxshi taassurot qoldirmoqchi boʻlsa, birinchi navbatda koʻz bilan aloqa qilish kerak. Koʻz bilan aloqa qilgandan soʻng, gavnani biroz egib yaʼni tazim qilib salomlashish kerak. Odatda 보통 [Botong] tazim usuli (30°) dan foydalanib salomlashiladi. Agar

⁵⁶ Юн Сан Хён. Исследование речевого этикета для обучения иностранных учащихся: автореф. дис. ...д-ра филол. Наук. – Сеул: седжонг ун-т, – С.112

⁵⁷ Юн Сан Хён. Исследование речевого этикета для обучения иностранных учащихся: автореф. дис. ...д-ра филол. Наук. – Сеул: седжонг ун-т, – С. 113.

salomlashishni chuqur ifodalamoqchi ya'ni minnatdorchilik yoki kechirim so'ramoqchi bo'lganda 정중 [Jongjung] tazm usuli (45°) dan foydalaniladi.

Shuningdek, koreys tilida yana bir qancha salomlashish etiketi mavjud.

Ertalab hamkasblar bilan salomlashish vaqtida:

“잘 지내십니까? 어떻게 지내세요?” [Chal chineoshimnikka?] - Yaxshimisiz? qo'llaniladi.

Hamkasbning hol-axvolini so'ragan vaqtda:

“사업(일)은 잘 되십니까?” [Saob(il)in chal deoshimnikka?] - Ishlaringiz yaxshimi? yoki bo'lmasa “건강은 어떠십니까?” [Gonggangin ottoshimnikka?] - Sog'ligingiz qanaqa? kabi salomlashish usullaridan foydalaniladi.

“Ishlaringiz qalay?” degan savolga zamonaviy koreys tili etiketi bilan bog'liq so'rashish usulining to'rt xil formasi mavjud:

요즘 하시는 일은 어떻습니까? [Yeojimenin hashinin irin oettosimnikka?] - hurmat shakli, 요즘 하시는 일은 어때요? [Yeojimenin hashinin irin oettoeyo?] - tinglovchiga nisbatan do'stona norasmiy hurmat shakli, 요즘 하는 일은 어때요? [Yeojimenin hanin irin oettoeyo?] - tinglovchiga nisbatan norasmiy hurmat shakli, 요즘 하는 일은 어때? [Yeojimenin hanin irin oettoe?] - norasmiy do'stona shakl.

Javoblar guruhini uchga bo'lish mumkin. Agarda ishlar yaxshi demoqchi bo'lsa:

네, 잘 지냅니다. [Ne, jal jinemnida]. - Ha, ishlarim yaxshi. Bu hurmat shakli hisoblanadi.

Ikkinchi ko'rinish 네, 잘 지내요. [Ne, jal jinoeyo]. - Ha ishlarim yaxshi. Bu norasmiy hurmat shakli.

응, 잘 지내. [Ne, jal jinoe]. - Ha, ishlarim yaxshi. Bu esa norasmiy do'stona shakl.

Yuqorida keltirilgan misollardan koreys xalqining kamtarligini ko'rish mumkin. Kamdan-kam hollarda “Ajoyib!” so'zini ishlatilganini ko'rish mumkin.

Koreyslar nutq etiketining ikkinchi guruhdagi javoblarda quyidagi nutq etiketini qo‘llaydilar:

네, 괜찮습니다. [Ne, gwenhchansimnida]. - Ha, yaxshi. Bu yerda gap rasmiy hurmat shaklda.

네, 괜찮아요. [Ne, gwenhchanayo]. - Ha, yaxshi. Bu yerda gap norasmiy shaklda berilgan⁵⁸.

응, 괜찮아. – [Ne, gwenhchana]. Ha, yaxshi. Bu yerda esa do‘stona norasmiy shaklda kelgan.

Uchinchi guruhdagi javoblar ko‘rinishida “yaxshi emas” ma’nosida kelishini ko‘rib chiqamiz. Bu ko‘rinishdagi usulda birgina muhim koreys nutq etiketini belgilash mumkin. So‘zlovchining holati yaxshi bo‘lmasa ham koreys millati “Mening ahvolim yaxshi emas” deb aytmaydi. Agar tinglovchiga so‘zlovchi yaqin bo‘lsagina bu haqda ma’lum qilishi mumkin. Misol uchun:

그리 좋지는 않습니다. [Kiri joajtjiman ansimnida]. - Unchalik yaxshi emas. Bu yerda gap rasmiy hurmat shaklda berilgan.

그리 좋지는 않아요. [Kiri joaxtjiman anahyo]. - Unchalik yaxshi emas. Bu yerda gap norasmiy shaklda berilgan.

그리 좋지는 않아. [Kiri joaxtjiman anha]. - Unchalik yaxshi emas. Bu yerda esa do‘stona norasmiy shaklda berilgan⁵⁹.

Shuni alohida ta’kidlash joizki, koreys an’analarida Xitoy madaniyatining ta’sirida “salom”dan keyin 식사하셨어요? [Sikshasyeosseoyo?] - “Ovqat yedingizmi?” yoki 밥 먹었어? [Bap meogeosseo?] - “Ovqat yedingizmi?”, deb so‘rash odat tusiga kirgan. Zotan xitoyliklar ham “Ovqat yedingizmi?”, deb so‘rashadi. Buni xitoy va koreys xalqlarining ko‘p asrlik tarixida yashash uchun olib

⁵⁸ Юн Сан Хён. Исследование речевого этикета для обучения иностранных учащихся: автореф. дис. ...д-ра филол. Наук. – Сеул: седжонг ун-т, – С.114

⁵⁹ Юн Сан Хён. Исследование речевого этикета для обучения иностранных учащихся: автореф. дис. ...д-ра филол. Наук. – Сеул: седжонг ун-т, – С.114

borilgan kurashi bilan izohlash mumkin (Shuni alohida ta’kidlash joizki, Koreyada 1945-yillarda, Xitoyda 1960-yillarda ocharchilik keng tarqalgan edi)⁶⁰.

Koreys xalqining salomlashish etiketida ularning urf-odatları, madaniyati va axloqiy an’analari aks etadi. Koreys xalqining odob-axloqida tushunchasida “xushmuomalalik” tushunchasi muhim rol o’ynaydi. Koreys rasmiy nutqiy etiket qoidalari J. Lichning “Xushmuomalalik printsipi” bilan bog’lash mumkin. Zero, tadqiqotchi “xushmuomalalik printsipi”ni “ehtimol bilan muloyim suhbat va o’zini tutish tarzida yuzaga kelishi mumkin bo’lgan muammolarni kamaytirishga urinish” deb ta’riflaydi⁶¹.

Koreys tilini o’rganayotgan shaxs koreys xalqining tili bilan bir qatorda madaniyatini ham o’rganishi muhim. Koreyslar bilan muloqot jarayonida madaniy xatolarga yo’l qo’ymaslik uchun koreys nutqiy etiket qoidalarini bilishi shart.

Nutq etiketdga suhbatdosh bilan tanishib u bilan tanishgandan mamnun ekanligi yoki rahmat minnatdorchilik bildirganda, biror narsani so’ramoqchi bo’lgan vaqtda ishlatiladigan murojaat so’zlarini ham kiritish mumkin. Masalan: Suhbatdosh bilan birinchi ilk uchrashuvdan so’ng un bilan tanishgandan mamnun ekanligini ifodalashda: 만나서 반갑습니다. [Mannasoe bangapsimnida] aytiladi.

Hamkasblarga yangi kunning boshida boshlanib unga kun davomida yaxshi kayfiyat hamroh bo’lsin digan niyatda: 좋은 날 보내세요. [Joehin nal boneseyeo]. Kuningiz yaxshi o’tsin deb tilak bildiriladi.

Tanish bo’lmagan insonga murojaat qilganda yoki biror narsa so’ramoqchi bo’lganda: 실례합니다. [Sillyehamnida]. Kechirasiz, deb murojaat qilinadi.

Ma’lumki sharq xalqlari g’arb xalqlaridan o’zining takrorlanmas madaniyati, urf-odatları, an’analari bilan ajralib turadi. Nutq odobi esa sharq xalqlarining muhim jihatlari ko’rinishini ochib beradi. Koreys nutq etiketida salomlashish nutq etiketi kabi xayrlashish nutq etiketi ham muhim hisoblanadi. Salomlashish nutq etiketi kabi xayrlashish etiketida ham bir qator murojaat so’zlaridan foydalanish mumkin.

⁶⁰ Usmanova Sh.R. Xitoy lingvomadaniyatida tanovul qilish taomilining o’ziga xos xususiyatlari // Xitoyshunoslikning dolzarb masalalari: filologiya, falsafa, tarix, iqtisod va siyosat. XII ilmiy-amaliy konfrensiya materiallari. – Toshkent, TDSHI, 2015. – B. 32.

⁶¹ Leech G. N. Principles of Pragmatics. – London and New York: Longman, 1983. – P. 110.

Xayrlashish nutq etiketi ham salomlashish nutq etiketi singari qo‘llanilishi jihatidan suhbatdoshning yoshi, mansabi, mavqei, sharoitiga qarab turli shakllarga bo‘linadi. Salomlashish nutq etiketida mavjud tazm qilish usuli xayrlashish jarayonida ham qo‘llaniladi. Suhbat yakuniga yetgach, yaxshi qoling, yaxshi boring, ko‘rishguncha, o‘zingizni ehtiyot qiling kabi murojaat so‘zlaridan foydalaniladi.

Ish joyida xayrlashish etiketi ham salomlashish etiketi kabi rasmiy usulda ifodalaniladi. Ish tugagach yuqori mansab egasiga murojaat qilganda oddiy usulda xayrlashish etiketini qo‘llash odobdan emas. Xayrlashayotgan **안녕히 계세요.** [Annonghi kyeseoyo] - yaxshi qoling deb emas, aksincha **내일 뵙겠습니다** [Neil beobgeosimnida] ertagacha deb xayrlashish odobdan hisoblanadi.

Ishdan tashqari joyda yoki hamkasblar bilan xayrlashish jarayonida ikki xil ko‘rinishda murojaat qilish mumkin. Misol uchun: **안녕히 계세요.** [Annonghi kyeseoyo] - yaxshi qoling. **안녕히 가세요.** [Annonghi gaseoyo] - yaxshi boring.

Ikki xil ko‘rinishdagi xayrlashish nutq etiketining bir-biridan farqi shundaki, birinchi misolda “yaxshi qoling” ya’ni suhbatdoshdan biri suhbat yakuniga yetgandan so‘ng o‘sha joyning o‘zida qolgan vaqtda unga nisbatan ikkinchi suhbatdosh xayrlashishidir. Ikkinchi misolda “yaxshi boring” birinchi misolning aksi ya’ni suhbatdoshdan biri suhbat yakuniga yetganidan so‘ng jo‘nab ketsa, o‘tirgan suhbatdoshning murojaatidir. Bu ko‘rinish yaqin insonga, do‘stlarga nisbatan xayrlashgan vaqtda ishlatiladi. Salomlashish va hayrlashish nutq etiketidagi eng muhim jihatlardan biri suhbatdoshga bo‘lgan hurmat ekanligini keltirilgan misollar orqali ko‘rib chiqildi.

Xulosa qilib aytganda, koreys tilida ish joyida salomlashish va xayrlashish nutq etiketi muloqotchining yoshi, jinsi, mansabi, maqomi, mavqei, holatiga bog‘liq. Salomlashish va xayrlashish millatning milliyligini, madaniyatini, kelib chiqish tarixini, boshidan o‘tkazgan voqealari o‘z ichiga jamlagan holda ifodalaniladi. Ish joyida salomlashish nutq etiketining o‘zi bir qancha ko‘rinishlarga ega. Ish joyida salomlashish nutq etiketida eng muhim bu murojaat qilinayotgan shaxsga bo‘lgan

hurmat. Koreys nutq etiketida tazm hurmat belgisi hisoblanadi. Tazm salomlashish jarayonida, minnatdorchilik belgisi sifatida, xayrlashish, uzr so‘rash jarayonlarida keng foydalaniladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Александр А. Пожмем друг-друга руки. Новая строительная газета, 1992 № 16
2. Leech G. N. Principles of Pragmatics. – London and New York: Longman, 1983
3. Usmanova Sh. Xitoy lingvomadaniyatida tanovul qilish taomilining o‘ziga xos xususiyatlari // Xitoyshunoslikning dolzarb masalalari: filologiya, falsafa, tarix, iqtisod va siyosat. XII ilmiy-amaliy konfrensiya materialllari. – Toshkent, TDSHI, 2015.
4. Юн Сан Хён. Исследование речевого этикета для обучения иностранных учащихся: автореф. дис. ...д-ра филол. Наук. – Сеул: седжонг ун-т.
5. <https://namu.wiki/w/%EC%9D%B8%EC%82%AC>

YANGI O‘ZBEKISTONDA MADANIY INNOVATSIYALAR VA ULARNING MUZEYLARDA QO‘LLANILISHI

Usmonova Gulnoza Jaxongirovna

O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti 1-bosqich magistranti

Annotatsiya: Bugungi kunda zamonaviy texnologiyalarni hayotga tadbiq qilgan holda, muzeylarda xam innovatsiyalarni qo‘llash lozim. Bir nechta yangi qabul qilingan qarorlar esa muzey sohasini rivojlantirish va ularni raqamlashtirish imkonini yaratadi. Yaqin yillarda xorijdan turib bizni yurtimiz muzeylarini kuzatish imkoni yaratiladi.